

Susi vai koira? Biopolitiikkaa Perhon susikäräjillä

TARU PELTOLA

Université Grenoble Alpes, Irstea, UR DTGR

ja Suomen ympäristökeskus

JARI HEIKKILÄ

Eliön perimästä löytyy muistijälkiä menneisyydestä, esimerkiksi lajin kehitys- ja lisääntymishistoriasta. DNA voi paljastaa myös yksilön. Tästä syystä DNA-tutkimuksia hyödynnetään laajasti rikostutkinnassa aina väkivalta- ja sotarikoksista kansainvälisen CITES-sopimuksen valvontaan ja salametsästyksen. Perhon susikäräjillä geneettisen informaation laadusta, pätevydestä ja asiaankuuluvuudesta kuitenkin neuvoteltiin yhteiskunnallisella areenalla. Kiinnostavan tapauksesta tekee se, että päätöksenteon kohteena olivat eläimet, joiden luokittelu puhtaiksi susiksi tai suden ja koiran risteymiksi on monimutkaista. Perhon susikäräjät herättävätkin kysymyksen, miten päätöksiä voidaan tehdä *liminaalisista* hahmoista (ks. Lorimer & Driessen 2013), jotka eivät ole yksiselitteisesti luontoa eivätkä kultuuria ja jotka asettavat haasteen ihmislähtöiselle hallinnalle. Tämä kysymys on *biopolitiikan* ytimessä.

Susi käräjillä

Tammikuussa 2013 Keski-Pohjanmaalla Perhossa ammuttiin kolme koiraeläintä. Tekijät jäivät nopeasti kiinni, sillä viranomaiset olivat seuranneet heidän toimintaansa. Syytteen laittomasta susijahdistasta sai 15 miestä. Tapaus sai runsaasti mediahuomiota, sillä se oli laaja, siihen osallistui riistahallintoon sidoksissa ollut henkilö ja lisäksi se on ensimmäinen susien salametsästystapaus, johon sovellettiin kiristynyttä lainsäädäntöä, joka sisältää uutena metsästyksrikoksen törkeän tekemuodon.

Loppuvuonna 2014 alkaneessa käräjäoikeuskäsittelyssä syytetyt myönsivät osallistuneensa jahtiin, mutta kiistivät syytteen. Ammutut eläimet eivät jahtiin osallistuneiden mielestä olleet susia, vaan koiran ja suden risteymiä. Tammikuussa 2015 käräjäoikeus tuomitsi 12 miestä törkeästä metsästyksrikoksesta vuoden ja kahden kuukauden ehdolliseen vankeustuomioon sekä neljän vuoden

metsästyskieltoon, minkä lisäksi he menettivät rikoksentekovälineet valtiolle. Kolmen miehen kohdalla osallistumisesta jahtiin ei ollut riittävää näyttöä. Tuomitut valittivat maaliskuussa 2015 hovioikeuteen, mutta hovioikeus ei marraskuussa 2015 antamassaan päätöksessä muuttanut tuomiota. Tammikuussa 2016 puolustus haki valituslupaa korkeimmasta oikeudesta, joka ei sitä myöntänyt ja näin tuomio sai lainvoiman maaliskuussa 2016.

Salametsästys nousi 2000-luvulla susipolitiikan keskiöön, sillä epäiltiin, että se oli syy susikannan voimakkaaseen vaihteluun (esim. Kojola ym. 2011). Ongelmaan on tartuttu sittemmin susikannan hoitosuunnitelmassa (MMM 2015), ja koikeiltavan kannanhoidollisen metsästyksen toivotaan ehkäisevän laittomuuksia. Huomiomme kiinnittyy tässä kuitenkin oikeusjutun pääkysymykseen eli siihen, olivatko kyseiset eläimet susia vai eivät ja miten susi artikuloituu oikeusprosessissa sudeksi. Kommentoimme tapausta käytössämme olevien oikeudenkäyntiasiakirjojen (ml. todistajalausunnat), tapausta koskevan julkisen media-aineiston sekä menetelmiin vihkiytyneiden asiantuntijoiden kanssa käymiemme keskustelujen nojalla. Lisäksi olemme perehtyneet DNA-analysien ja niiden oikeudellisen käytön historiaa koskeviin tutkimuksiin sekä suden lajinmäärittystä ja hybridejä koskeviin tutkimuksiin.

Suden artikulaatioista

Nostettu syyte perustui olettamukseen, että eläimet olivat niille tehtyjen DNA-tutkimusten osoittamalla tavalla susia. Syyttäjä vetosi Oulun yliopiston tekemiin, yhteensä 400 eläimen verrokkiaineistoon pohjautuviin DNA-analyysihin, joiden perusteella tutkijat olivat arvioineet tappettujen eläinten kuuluneen ”genotyypiltään villiin suomalaiseen susikantaan todennäköisyyksillä 99,3%, 98,6% ja 97,3%”. Puolustus kiisti verrokkiaineiston tieteellisen pätevyyden. Sen mukaan verrokkiaineistossa oli mukana myös hybridejä, jolloin tulos olisi epävarma. Puolustus perusteli näkemystä eläinten hybridistä vetoamalla morfologiseen, eläinten ulkomuodon arviointiin perustuvaan lajimäärittelyyn sekä eläinten lajityypillisestä poikkeavaan käyttäytymiseen.

Todistelu ilmentää sitä, että idealisoitua luontoa edustava puhdas susi on mahdollista artikuloida ja erottaa koirasta eli kulttuurista monin eri tavoin: näyttävätkö eläimet susilta, käyttäytyvätkö ne kuin sudet vai onko niillä suden perimä? Koska kysymyksiin ei ole yksiselitteisiä vastauksia, nousi kiistakysymykseksi se, mikä on olennainen ja pätevä tapa arvioida ja määrittää näitä luonnon ja kulttuurin väliin sijoitettavia liminaalisia hahmoja. Tällaisille hahmoille on ominaista, että ne voidaan ymmärtää yhtä aikaa monella eri tavalla — niistä on olemassa erilaisia versioita, jotka syntyvät erilaisissa yhteis-

kunnallisissa käytännöissä (Lorimer & Driessen 2013).

Kysymys susia koskevan tiedon kelpoisuudesta on laajemmin katsottuna *biopoliittinen*. Biopolitiikalla tarkoitetaan sitä, miten luontokappaleita ja populaatioita hallitaan ja miten niiden kanssa eletään (Lorimer 2015, Lorimer & Driessen 2013, Hinchliffe & Ward 2014, Anderson 2011, Haraway 2008, Latour 2004). Hahmot, joita on vaikea yksiselitteisesti määritellä luontoon tai kulttuuriin kuuluviksi, ovat taipuvaisia kyseenalaistamaan hallinnan perustana olevat luokittelut ja kontrollin (Lorimer & Driessen 2013). Oikeusistuimen kannalta tämä on erityisen hankalaa, sillä päätöksenteko edellyttää suhteellisen kiistatonta tietoa: on kyettävä päättämään, olivatko eläimet susia vai risteymiä, sillä lopputulos vaikuttaa annettavaan tuomioon. Miten oikeus siis hahmottaa eläinten liminaalisuuden?

Puhtaasta sudesta luontokulttuuriin

Erilaisissa suden artikulaation tavoissa – genetiikassa, morfologiassa ja etologiassa – tiedon kelpoisuuden kriteerit ja kysymykset ovat erilaisia. Kriteerit eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä ja niihin liittyy sisäisiä ristiriitaisuuksia. Perimältään ”puhdas susi” voi näyttää risteymältä ja risteymä voi näyttää ”puhtaalta”. Susi voi käyttäytyä pelottomasti. Risteymä taas voi olla hyvinkin arka. Vaikka DNA-menetelmä on suden artikulaatioista

tieteellisesti vahvin ja syrjäyttämässä aikaisemmin yleisesti käytettyjä morfologisia menetelmiä, kartoittaa käytetty tutkimusmenetelmä yksilöiden perimän vain kolmanteen polveen. Tämän jälkeen muistijälki haalistuu ja on mahdollista, että risteymistä on tapahtunut. Eläimiä ei näin ollen voitu täysin aukottomasti luokitella niiden ulkonäön, käyttäytymisen tai perimän perusteella susiksi. Suden kohdalla luokittelun monimutkaisuus ja puhtaan, idealisoidun luonnon olemassa olo on monimutkainen kysymys yleisemminkin. Suden (luonnon) ja koiran (kulttuurin) historia kietoutuu toisiinsa niin tiiviisti, että tiede ei kykene esimerkiksi pääsemään yksimielisyyteen siitä, ovatko koira ja susi eri lajeja vai onko koira vain suden alalaji (esim. Raevaara 2011).

Koska eläimiä ei voitu artikuloida yksiselitteisesti susiksi eikä risteymiksi, kiinnostava jatkokysymys on, miten epämääräinen *luontokulttuuri* sitten asetui oikeuden päätöksenteon kohteeksi? Oleellinen havainto on, että kysymys sudesta tarkentui oikeuskäsittelyn kuluessa. Oikeus ryhtyi arvioimaan, ovatko eläimet riittävässä määrin susia eli kuinka paljon sudessa voi olla koiraa, että sitä kuitenkin voidaan vielä pitää sutena eikä risteymänä. DNA-analyysin luotettavuuden rinnalle nousi kysymys hybridien runsaudesta suomalaisessa luonnossa: onko todennäköistä, että vertailuaineistossa olisi niin runsaasti hybridejä, että DNA-analyysi olisi vääristynyt. Oikeus siis

arvioi, onko satunnaisella koiran ja suden risteytymisellä vaikutusta suden pitkän aikavälin perinnölliseen puhtauteen.

Oikeus päätyi harkinnassaan siihen, että vaikka on ”mahdollista, joskin varsin epätodennäköistä, että DNA-tutkimuksessa käytettyyn verrokkiaineistoon on joutunut sellaisia risteymiä, joiden perimästä korkeintaan 12,5% on koiran perimää” eikä tästä syystä voida ”täydellä varmuudella sulkea pois sitä mahdollisuutta, että tapetut eläimet ovat olleet sellaisia suden ja koiran risteymiä, joiden perimästä on koiran perimää korkeintaan 12,5 prosenttia”, voidaan laillisuusharkinnan nojalla tällaista risteymää pitää rikoslain 48a luvun 1a §:n tarkoittamana sutenä ”jos risteymä elää villinä suomalaisessa luonnossa eikä enää perimältään vaaran suomalaisen villin susikannan geneettistä puhtautta”. Oikeuden tulkinnan mukaan ”suden ja suden ja koiran kolmannen polven risteymän lisääntyessä koiran perimän osuus puolittuu ja on neljännessä polvessa enää 6,25 prosenttia, joten se ei enää ole vaara suomalaisen susikannan (150-200 yksilöä) perimän puhtaudelle”.

Tuomioratkaisussa otetaan kantaa myös siihen, voitiinko metsästäjien olettaa tienneen eläinten olevan susia vai hybridejä. Tässä kohtaa oikeus ottaa huomioon morfologiset kriteerit: ”tällainen risteymä [joka ei enää vaaranna susikannan perimän puhtautta] on välttämättä ulkoasultaan ja käyttäytymiseltään siinä määrin sudenkaltainen”, että sen tulkit-

seminen sudeksi ei ole metsästäjän kannalta ”yllättävää tai kohtuutonta”.

Kysymys ei lopulta ollutkaan siitä, mikä on oikea tapa luokitella eläimet susiksi ja erotella luonto kulttuurista, vaan miten erilaisia artikulaation tapoja voidaan hyödyntää kelvollisen *luontokulttuuria* koskevan tiedon arvioinnissa. Tiedollisen kelpoisuuden arvioinnin tavat perustuivat tällöin erilaisten artikulaation tapojen yhdistelyyn.

Liminaaliset hahmot ja hallinnan haaste

Tulkintamme mukaan Perhon susikärräjillä keskeistä ei ollut puhtaan, idealisoidun luonnon määrittely, vaan olennaista oli kyky tehdä ratkaisu, jossa arvioitiin sen eri astevaihteluja ja tämän astevaihtelun merkitystä. Rajanveto luonnon ja kulttuurin välillä ei toimi päätöksenteon pohjana silloin, kun luonto ja kulttuuri kietoutuvat yhteen tavalla, joka tekee yksiselitteisen luokittelun merkityksettömäksi (ks. myös Hinchliffe & Ward 2014). Tällaisessa tilanteessa keskeisempää kuin arvioida tietoväittämiä lopullisina faktoina, on kyky arvioida todellisuutta koskevien ehdotusten relevanssia suhteessa erilaisiin ongelmanasetteluihin.

Perhon tapauksessa oikeusistuin ratkaisi biopoliittisen haasteen: kysymys idealisoidun, puhdistetun luonnon suoje- lusta korvautui näkemyksellä siitä, mitkä

ovat olennaisia prosesseja (todennäköisyys, vaarantuminen, kohtuullisuus) (ks. myös Braverman 2014). Se on esimerkki siitä, miten ei-inhimilliseen liittyvää epävarmuutta lähestytään mielekkäällä tavalla. Päätöksenteossa oli tulkittava milloin ja missä tilanteissa suden eri versiot,

morfologinen, etologinen ja geneettinen versio, ovat keskeisiä (ks. myös Atchison & Head 2013). Kyse ei siis ollut niinkään eri versioiden eliminoimisesta, vaan suden eri versiot yhdistyivät tulkinnaksi populaation puhtaudesta ja sitä uhkaavista tekijöistä.

Lainatut otteet ovat oikeudenpöytäkirjoista.

KIRJALLISUUS

Anderson, B. 2011. "Affect and biopower: towards a politics of life." *Transactions of the Institute of British Geographers* 37: 28-43.

Atchison, J. & L. Head. 2013. "Eradicating bodies in invasive plant management." *Environment and Planning D: Society and Space* 31: 951-968.

Braverman, I. 2014. "Conservation without nature: the trouble with in situ versus ex situ conservation." *Geoforum* 51: 47-57.

Haraway, D. 2008. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hinchliffe, S. & K.J. Ward. 2014. "Geographies of folded life: How immunity reframes biosecurity." *Geoforum* 53: 136-144.

Kojola I., S. Heikkinen & P. Helle. 2011. "Susikannan viimeaikaiset muutokset Suomessa eri aineistojen valossa." *Suomen Riista* 57: 55-62.

Latour, B. 2004. *Politics of Nature. How to Bring the Sciences into Democracy*. Cambridge: Harvard University Press.

Lorimer, J. 2015. *Wildlife in the Anthropocene. Conservation after Nature*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Lorimer, J. & C. Driessen. 2013. "Bovine biopolitics and the promise of monsters in the rewilding of Heck cattle." *Geoforum* 48: 249-259.

MMM 2015. "Suomen susikannan hoitosuunnitelma." Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.

Raevaara, T. 2011. *Koiraksi ihmiselle*. Helsinki: Teos.

